

Wstęp

Minęło ćwierć wieku od czasu, kiedy to ówczesne władze Miasta Zabrze wyszły z inicjatywą organizacji dorocznych, naukowych, interdyscyplinarnych konferencji poświęconych Europie Środkowej i miejscu Śląska w tym regionie. Był to rok 1996. Od następnego roku, czyli od roku 1997, konferencje te – celem podniesienia ich rangi naukowej – organizowane były we współpracy z Polską Akademią Nauk Oddział w Katowicach i Polskim Towarzystwem Historycznym Oddział w Katowicach, regularnie, dorocznie, poza uzasadnioną przerwą w ubiegłym roku, związaną z epidemią. W roku 2021 odbyła się zatem już 24. konferencja. Godny podkreślenia jest fakt, że co roku, dzięki Władzom Miasta, ukazywały się tomy zawierające wygłoszone w poprzednim roku wystąpienia, a od wielu już lat także zapisy towarzyszącej konferencji dyskusji panelowej.

Konferencje te tworzą tradycję zabrzańskich naukowych spotkań, znanych nie tylko w Polsce. Brali w nich udział badacze, przedstawiciele różnych dyscyplin, przede wszystkim jednak historycy, z przynajmniej 8 krajów.

Te naukowe spotkania stanowiły godną promocję Zabrze, mającego ciekawą historię, określanego jako „miasto w sercu Śląska”. Miasto Zabrze wyrosło w epoce industrializacji. Przed uzyskaniem praw miejskich Zabrze było jedną z najludniejszych wsi w państwie pruskim. Miastu próbowano narzucić polityczną nazwę. Stanowiło ono przykład awansu w dobie industrializacji. Miasto Zabrze jest predestynowane do organizacji międzynarodowych, interdyscyplinarnych konferencji naukowych.

Tematyka 24. konferencji koncentrowała się w istocie wokół zagadnień władzy centralnej i władzy lokalnej. Jej temat brzmiał: „Władza a lokalne społeczności w Europie Środkowej w ujęciu historycznym”. W tym kontekście przewijało się zagadnienie samorządności. Samorządność jest w istocie wyrazem organizacji społeczności, dziś tak mocno docenianej. Niedawno obchodziliśmy 30-lecie odrodzenia się u nas, opartej na społeczności lokalnej, samorządności terytorialnej. Publikacja ta wpisuje się zatem w te obchody.

Samorząd terytorialny znany był już w starożytności, także w średniowieczu, kiedy to powstawały podstawy współczesnej organizacji państwa. Był to jednak samorząd stanowy, a więc ograniczony do pewnych tylko grup miejscowej społeczności. Zmiany, a właściwie podstawy do zmian, przyniosły czasy

napoleońskie, na Śląsku zaś i w ogóle w Prusach – reformy Henryka Fryderyka Karola Steina (jego ustawa z 1808 roku o samorządzie miejskim). Docenia my dziś rolę samorządu terytorialnego, który przejmuje zadania administracji publicznej. O tej właśnie roli w minionych wiekach przypomina ta publikacja.

W niniejszej publikacji – kolejnej w serii „Kultura Europy Środkowej” – dominuje tematyka polska odnosząca się do różnych okresów dziejowych. Publikacja zawiera także kilka tekstów poświęconych samorządności u naszych południowych sąsiadów Czechów w różnych momentach historii. Opublikowano w niej również głosy zarejestrowane podczas tradycyjnie towarzyszącej konferencji dyskusji panelowej, w której po inauguracyjnym wystąpieniu prawnika, znawcy prawa samorządowego profesora Bogdana Dolnickiego, zabrali głos, teoretycy i praktycy, reprezentujący różne instytucje. Hasłem nadrzędnym, ale także łączącym pozostawało zagadnienie idei samorządności. Przeważająca część wystąpień koncentrowała się na relacjach między władzą centralną a samorządem.

Słowa podziękowania należą się wszystkim, którzy przyczynili się do zorganizowania kolejnej konferencji, zwłaszcza Władzom Miasta Zabrze z Prezydent Małgorzatą Mańką-Szulik na czele, za kontynuowanie tradycji organizowania tych konferencji z ramach wspomnianej serii i za kolejną publikację.

Antoni Barciak

Einleitung

Ein Vierteljahrhundert ist vergangen, seit die damaligen Behörden der Stadt Zabrze 1996 die Initiative ergriffen haben, jährliche wissenschaftliche, interdisziplinäre Konferenzen zu veranstalten, die Mitteleuropa und der Stellung Schlesiens in dieser Region gewidmet sind. Ab dem darauffolgenden Jahr, also 1997, wurden diese Konferenzen – um ihre wissenschaftliche Bedeutung auszuweiten - in Zusammenarbeit mit der Niederlassung der Polnischen Akademie der Wissenschaften in Kattowitz und der Niederlassung der Polnischen Historischen Gesellschaft in Kattowitz regelmäßig jährlich organisiert, mit Ausnahme einer begründeten Unterbrechung im letzten Jahr wegen der Pandemie. Die 24. Konferenz wurde daher im Jahr 2021 abgehalten. Es sollte hier erwähnt werden, dass die Stadtverwaltung jedes Jahr die Vorträge aus dem Vorjahr und seit vielen Jahren auch Aufzeichnungen der die Konferenz begleitenden Podiumsdiskussion in einem Band veröffentlicht.

Diese Konferenzen bilden eine Tradition wissenschaftlicher Treffen in Zabrze, die nicht nur in Polen bekannt sind. Sie werden von Forschern, Vertretern verschiedener Disziplinen und vor allem aber von Historikern aus nicht weniger als acht Ländern besucht.

Diese wissenschaftlichen Treffen stellen eine würdige Werbung für die Stadt Zabrze dar, die eine interessante Geschichte hat und als „die Stadt im Herzen Schlesiens“ bezeichnet wird. Die Stadt Zabrze entwickelte sich im Zeitalter der Industrialisierung. Bevor sie die Stadtrechte erhielt, war Zabrze eines der bevölkerungsreichsten Dörfer im preußischen Staat. Es wurden Versuche unternommen, der Stadt einen politischen Namen zu geben. Sie war ein Beispiel für den Fortschritt im Zeitalter der Industrialisierung. Die Stadt Zabrze ist für die Ausrichtung internationaler, interdisziplinärer wissenschaftlicher Konferenzen prädestiniert.

Die Themen der 24. Konferenz konzentrierten sich auf Fragen der zentralen und lokalen Verwaltung. Ihr Thema war: „Staatsautorität und lokale Gemeinschaften in Mitteleuropa in historischer Perspektive“. In diesem Zusammenhang war die Frage der Kommunalverwaltung vorherrschend. Die Gebietskörperschaft ist in der Tat ein Ausdruck der heute so geschätzten Gemeinschaftsorganisation. Vor kurzem haben wir den 30. Jahrestag der Wiedergeburt der

Selbstregierung in unserem Land gefeiert. Die vorliegende Veröffentlichung ist daher Teil dieser Feierlichkeiten.

Die territoriale Verwaltung war bereits in der Antike bekannt, auch im Mittelalter, als die Grundlagen der modernen Staatsorganisation entwickelt wurden. Es handelte sich jedoch um eine staatliche Behörde, die daher auf bestimmte Gruppen der örtlichen Gemeinschaft beschränkt war. Veränderungen, oder besser gesagt, die Grundlage für Veränderungen, wurden durch die napoleonische Ära und in Schlesien und Preußen im Allgemeinen durch die Reformen von Heinrich Friedrich Karl Stein (sein Gesetz über die kommunale Selbstverwaltung von 1808) herbeigeführt. Heute schätzen wir die Rolle der lokalen Behörden, die die Aufgaben der öffentlichen Verwaltung übernehmen. An diese Rolle in den vergangenen Jahrhunderten erinnert die vorliegende Veröffentlichung.

Diese Publikation – eine weitere in der Reihe „Kultur Mitteleuropas“ – wird von polnischen Themen aus verschiedenen historischen Epochen dominiert. Die Publikation enthält auch mehrere Texte über die Selbstverwaltung unserer südlichen Nachbarn in Tschechien zu verschiedenen Zeitperioden der Geschichte. Hier werden ebenfalls Stimmen veröffentlicht, die während der Podiumsdiskussion aufgezeichnet wurden, die traditionell die Konferenz begleitet, in der nach der Eröffnungsrede des Rechtsanwalts und Experten für Kommunalrecht Professor Bogdan Dolnicki verschiedene Sprecher, Theoretiker und Praktiker, die verschiedene Institutionen vertreten, das Wort ergriffen haben. Das übergreifende, aber auch verbindende Thema blieb die Idee der Selbstverwaltung. In den meisten Reden ging es um das Verhältnis zwischen der Zentralregierung und der lokalen Selbstverwaltung.

Ein Wort des Dankes gebührt all jenen, die an der Organisation einer weiteren Ausgabe der Konferenz mitgewirkt haben. Insbesondere gilt unser Dank der Stadt Zabrze unter der Leitung von Bürgermeisterin Małgorzata Mańka-Szulik für die Fortführung der Tradition, diese Konferenzen im Rahmen der oben genannten Reihe zu organisieren und für die anschließende Publikation der Beiträge.

Antoni Barciak